

УДК: 338.1

*Зоряна Дзуліт, к.е.н., доц.
(доцент каф. «Менеджмент організації і логістика» Державного економіко-технологічного університету транспорту)*

*Ганна Гайсюк, магістр 2 курсу.
(спеціальності «Менеджмент організації і адміністрування Державного економіко-технологічного університету транспорту)*

ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто алгоритм оцінювання економічної безпеки підприємства, визначено фактори які впливають на економічну безпеку, визначено зміст поняття «економічна безпека підприємства». Визначено головну мету фінансової безпеки підприємства, як гарантія його стабільного та максимально ефективного функціонування та достатнього потенціалу розвитку в майбутньому. Досліджено наукові публікації і визначено, що усі запропоновані методики визначення ЕБП можна розділити на дві великі групи: ті, що пропонують оцінювати рівень економічної безпеки в цілому по підприємству, переважно з використанням експертних методів, або використовувати однакові показники для всіх складових економічної безпеки підприємства, та ті, що пропонують окремо розглядати певні складові. Визначено що у ринкових умовах господарювання підприємство, як відкрита система, функціонує у складному зовнішньому середовищі, що характеризується нестабільністю та постійною динамікою, що також вимагає чіткої оцінки економічної безпеки підприємства. Проаналізовано та обґрунтовано які найважливіші види господарських і фінансових ризиків можуть вплинути на економічну безпеку ТОВ «ТАКТ-ЕСТ». Розглянуто проблеми теоретичного забезпечення економічної безпеки підприємств. Досліджена схема впливу факторів зовнішнього середовища прямої і не прямої дії на підприємстві.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, складова економічної безпеки, фінансовий ризик, алгоритм оцінки економічної безпеки.

© Дзуліт З.П., Гайсюк Г.І., 2015

Зоряна Двулит, к.э.н., доц.

(доцент каф. «Менеджмент организации и логистика» Государственного экономико – технологического университета транспорта)

Ганна Гайсюк, магистр 2 курса.

(специальности «Менеджмент организации и администрирования Государственноэкономико-технологического университета транспорта)

ИССЛЕДОВАНИЕ ФАКТОРОВ ОЦЕНКИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье рассмотрен алгоритм оценки экономической безопасности предприятия, определены факторы влияющие на экономическую безопасность, определено содержание понятия «экономическая безопасность предприятия». Определено главную цель финансовой безопасности предприятия, как гарантия его стабильного и максимально эффективного функционирования и достаточного потенциала развития в будущем. Исследованы научные публикации и определено, что все предложенные методики определения безопасности предприятия можно разделить на две большие группы: те, что предлагают оценивать уровень экономической безопасности в целом по предприятию, преимущественно с использованием экспертных методов, или использовать одинаковые показатели для всех составляющих экономической безопасности предприятия, и те, что предлагают отдельно рассматривать определенные составляющие. Определено, что в рыночных условиях жизни предприятие, как открытая система, функционирует в сложной внешней среде, которая характеризуется нестабильностью и постоянной динамикой, что также требует четкой оценки экономической безопасности предприятия. Проанализированы и обоснованы важнейшие виды хозяйственных и финансовых рисков которые могут повлиять на экономическую безопасность ООО «ТАКТ -ЭСТ». Рассмотрены проблемы теоретического обеспечения экономической безопасности предприятий. Исследована схема влияния факторов внешней среды прямого и не прямого действия на предприятие. зовнішнього середовища прямої і не прямої дії на підприємстві.

Ключевые слова : экономическая безопасность предприятия , составляющая экономической безопасности , финансовый риск , алгоритм оценки экономической безопасности .

*Zoriana Dvulit, Candidate of Economic Sciences
(Associate Professor of “Management of Organisation and Logistics”, State
Economy and Technology University of Transport)*

*Ganna Gaisiuk, 2nd year Master.
(specialty "Organization Management and Administration, State Economy and
Technology University of Transport)*

RESEARCH THE FACTORS OF EVALUATION ECONOMICAL SECURITY OF THE ENTERPRISES

The article takes up the issue of the algorithm for evaluation of economic security, defines the factors that affect the economic security and determines the concept of “economic security”. The authour identifies the main goal of economic security as the guarantor of stabil and efficiant functioning of enterprise and development of it’s sufficient capacity in the future. Within this article the authour analized scientific literature and made a conclusion, that all proposed methodoligies for determining economic security can be devided into two large groups: the first one that proposes to evaluate the level of econimic security for the whole enterprise in general mainly using expert methods or adopting the same metrics for all components of economic security and the second one that offers to separate examination of certain components of economic security. It is determined that in condition of market economic the enterprise as open system have to function in a complex environment which is characterized by instability and constant dynamics, which requires a clear assesement of economic security. In this atricle the authour analyzed and justified that the most important types of economic and finansial risks can affect the economic security of “ТАКТ-ЕКТ” LLC. The problem of theoretical providing of economical security was discussed within this article. The authour also made a research of influence of environmental factors of direct and indirect action on enterprise.

Keywords :economic security, economic security component , financial risk assessment algorithm economic security.

Постановка проблеми . Поняття економічної безпеки підприємства (далі – ЕБП) є комплексним і торкається всіх функціональних областей діяльності підприємства, а її забезпечення – процес безперервний і системний. Отже, вартоговорити про систему економічної безпеки підприємства. Як будь-яка система, система ЕБП вимагає постійного само тестування, оцінки і оновлення. . Необхідність постійного дотримання економічної безпеки обумовлена наявним для кожного суб’єкта господарювання завданням забезпечення стабільності функціонування та досягнення поставлених цілей. Система управління на підприємстві повинна перебувати у стані постійного очікування сигналів загрози з боку зовнішнього і внутрішнього середовищ та адекватного реагування на них. Саме тому в умовах нестабільної економіки України необхідна системна методика діагностики економічної безпеки підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначення базових питань економічної безпеки було розглянуто в працях вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як М. Куркін, [4], Д. Ковальов [3], Т. Сухорукова [3], А.Меліхов [5], Е. Камишнікова [5], С. Ілляшенко [2], Д. Шалагін [6], М. Бендіков [1] та інші. У сучасній науковій літературі пропонується значна кількість різних моделей та методів оцінки рівня ЕБП: від загальнонаукових до авторських методик та пропозицій. складність проблеми полягає у відкритості та реактивності підприємства як системи, що генерує та поставляє інформацію у внутрішнє та зовнішнє середовище. За результатами дослідження, виділяють такі підходи: індикаторний; ресурсно-функціональний; програмно-цільовий. Індикаторний підхід до оцінки ЕБП пропонують Ковальова Д.О., Сухорукова Т.І., Тамбовцев В.Л., Барановський О.М., Бендіков М.А., Ігнат'єва І.А. Рівень ЕБП встановлюється за результатами порівняння фактичних показників діяльності суб'єкта господарювання з показниками-індикаторами [1, 2, 3, 4]. Для даного підходу дискусійними є питання щодо методичної бази визначення індикаторів, складу показників-індикаторів, визначення для них порогових значень. Ресурсно-функціональний підхід передбачає проведення оцінки економічної безпеки шляхом оцінювання ефективності використання ресурсів підприємства [4, 5]. Даний підхід розглядається в роботах Олейнікова Є.О., Ілляшенко С.М., Ареф'євої Є.І., Попович П.Н. При цьому оцінка рівня економічної безпеки підприємства ототожнюється з аналізом стану його фінансово-господарської діяльності. Переваги даного підходу – його комплексний характер. При цьому, ЕБП розглядається надто детально і ототожнюється з самою діяльністю підприємства. Програмно-цільовий підхід базується на інтегруванні показників, які визначають рівень економічної безпеки підприємства. Значну увагу при використанні цього підходу приділяється відбору показників та визначенню методів їх інтегрування [6]. Євдокимов Ф.І., Федорова Н.В. пропонують використовувати сукупний показник ЕБП як суму добутків значення функціональних критеріїв ЕБП (фінансової, технологічної та інших складових) на ступінь їх значимість.

Мета статті – дослідити підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємства, удосконалити алгоритм оцінки економічної безпеки, визначити ризики, котрі можуть вплинути на економічну безпеку ТОВ «ТАКТ-ЕСТ».

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна безпека представляє собою універсальну категорію, що відбиває захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях, починаючи з держави і закінчуючи кожним його громадянином. Економічна безпека підприємства — це захищеність його діяльності від негативних впливів внутрішнього і зовнішнього середовища, а також здатність швидко усунути різні варіанти погроз чи пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності. Зміст даного поняття містить у собі систему мір, що забезпечують конкурентоспроможність і економічну стабільність підприємства, а також сприяють підвищенню рівню добробуту працівників. Віддаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних та зарубіжних вчених, вважаємо за необхідне зробити уточнення щодо поняття економічної безпеки підприємства та запропонувати єдиний методичний підхід до його діагностики. Як показало дослідження, найбільш послідовним і повним нам бачиться визначення економічної безпеки підприємства як «стану корпоративних ресурсів і підприємницьких можливостей, який гарантує найбільш ефективне їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам)» [3,

с. 296]. Вивчення літературних джерел показало відсутність єдності і в методиці діагностики економічної безпеки підприємства. Низка авторів пропонують для діагностики економічної безпеки обчислювати відносні показники фінансової стійкості та платоспроможності. Інші вважають за необхідне використання абсолютних показників фінансової стійкості та банкрутства підприємства тощо. Але названі показники відображають лише одну складову економічної безпеки підприємства – фінансову. Не враховуються кадрова, інтелектуальна, технічна, інформаційна та ін. В роботі на основі проведених досліджень було запропоновано алгоритм оцінки економічної безпеки, схема якого наведена на (рис. 1.)

Із рис. 1. видно, що запропонований алгоритм має десять етапів і дозволяє всебічно оцінити економічну безпеку підприємства. Використання запропонованого алгоритму дозволить вчасно виявити внутрішні і зовнішні загрози для економічної безпеки підприємства, запобігати та усувати збитків від негативних впливів на діяльність підприємства, а також дозволить підприємству збільшувати свій потенціал і забезпечити стабільне функціонування підприємства на даний момент та в майбутньому.

Аналіз проблем економічної безпеки, пов'язаних з діяльністю конкретного підприємства, необхідно здійснювати у взаємозв'язку з функціонуванням, тобто можливостями підприємства виконувати ті або інші свої функції. Схема впливу факторів зовнішнього середовища прямої і не прямої дії представлена на (рис.2.)

Взявши до уваги фактори впливу, проаналізуємо, які найважливіші види господарських і фінансових ризиків можуть вплинути на економічну безпеку ТОВ «ТАКТ-ЕСТ». До них можна віднести наступні ризики:

1. Ризик неможливості здійснення продажу продукції в необхідній кількості через не укладення договору на постачання продукції або затримка постачання продукції.

Причинами виникнення такого ризику можуть бути:

- відмова традиційних постачальників від укладення договору;
- неприйнятні для даного підприємства умови договору або ціни;

Чинниками ризику в цьому випадку виступають: загальна нестабільність соціально-економічної обстановки, нерівномірність темпів інфляції, недиверсифікованість постачання та ін.

Компенсувати такий ризик можна, застосувавши такі заходи, як:

- диверсифікація постачання;
- постійний збір інформації про постачальників і їх можливі зміни;
- встановлення некомерційних зв'язків.

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

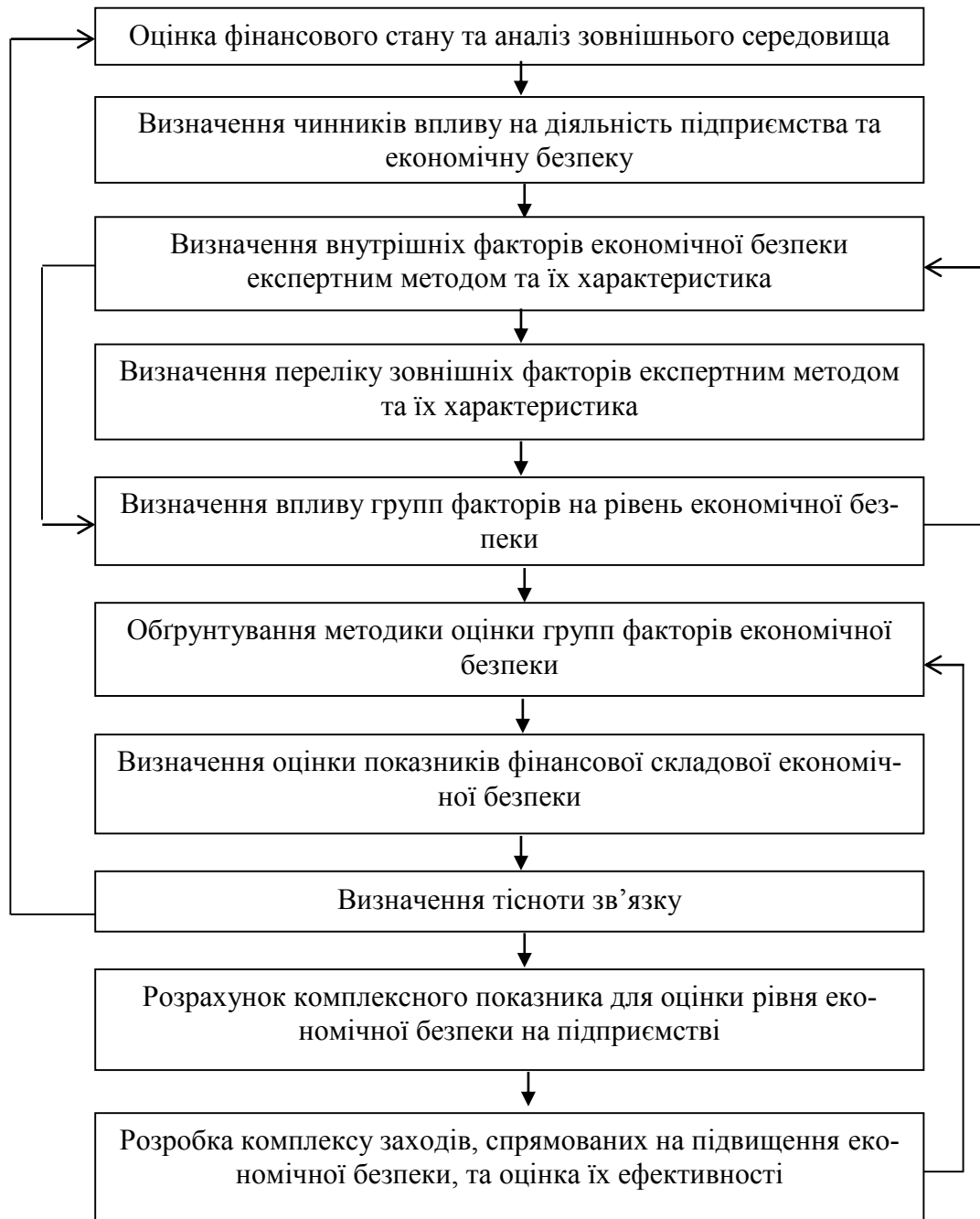

Рис. 1. Алгоритм оцінки економічної безпеки

Джерело: розроблено авторами

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

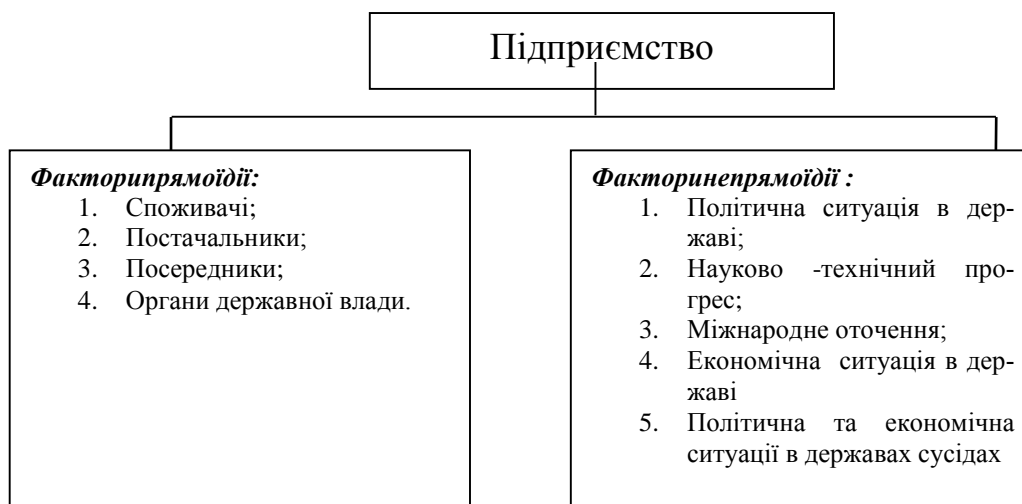

Рис.2. Фактори впливу зовнішнього середовища прямої та не прямої дії на ТОВ «ТАКТ-ЕСТ»

2. Ризик неповернення передоплати постачальником.

Причини виникнення в основному ті ж, що і у випадку невиконання договорів постачання, а також рішення постачальника про тимчасове або остаточне привласнення отриманих у вигляді передоплати сум; неможливість їх виплати даному підприємству через використання до зриву договору.

Чинники ризику: кризова ситуація у взаєморозрахунках підприємств; слабкість арбітражу і законодавчої бази; низька правова культура управління; прагнення підприємств до абсолютної мінімізації ризику, тобто виникнення самої вимоги передоплати; відсутність розвиненої системи страхування господарських і фінансових операцій.

Можливі методи компенсації ризику:

- встановлення особистих неформальних відносин з керівництвом;
- залучення незалежних організацій як гарантів операцій;
- розвиток заставних операцій.

3. Ризик не реалізації даної продукції.

Причини: скорочення потреби у даному вигляді продукції; поява на ринку аналогічної продукції конкурентів; моральний знос продукції; зниження попиту через зміни структури бюджету або зниження прибутків споживачів; відсутність у підприємстві повної інформації про даний сегмент ринку.

Чинники ризику: поява нової продукції; різке зростання об'ємів і рентабельності реалізованої продукції в галузі, сприяюче притоці конкурентів; поява сильних конкурентів з таким асортиментом продукції, але ця продукція високотехнологічного виробництва.

Методи компенсації, що рекомендуються:

- диверсифікація виробництва і структури збуту;
- активне використання всіх видів маркетингу, включаючи створення бази даних про споживачів, їх можливостях, наміри, соціально-економічний статус, тенденції в споживанні продукції;
- освоєння гнучких технологій маркетингу, що дозволяють перейти до інших сегментів ринку.

4. Ризик неотримання або невчасного отримання оплати за реалізовану без передоплати продукцію.

Цей ризик може виникнути через відсутність необхідної суми у споживача на момент постачання продукції або прийняття ним рішення про використання призначеної для цього суми на інші цілі.

Як методи компенсації даного ризику можна використати, передусім, ту ж передоплату.

5. Ризик відмови покупця від отриманої і оплаченої ним продукції, тобто повернення.

Виникає за причинами невідповідності продукції вимогам до її якості; неможливість використання споживачем продукції даної якості, рішення споживача про перехід до іншого виду продукції або до іншого постачальника.

Методи компенсації, що рекомендуються, схожі з тими, що і при компенсації ризику несплати.

7. Ризик невірної прогнозування ситуації і отримання неправильних початкових даних.

Може виникнути за причинами: відсутності на підприємстві необхідних традицій і системи безперервного прогнозування ринкового середовища; невміння здійснювати ринковий маркетинг; відсутності ефективної методики прогнозування поведінки ринкових суб'єктів.

Методи компенсації, що рекомендуються: більше уваги приділяти стратегічному плануванню; створення кризової системи збору і аналізу початкової інформації; прогнозування і прийняття стратегічних рішень; запрошення консультантів-професіоналів з маркетингу і менеджменту; підвищення кваліфікації адміністративно-управлінського персоналу підприємства.

8. Ризик неотримання зовнішніх інвестицій і кредитів.

Основні причини: в інвесторів або кредиторів склалося несприятливе враження про перспективи і можливості підприємства; поява негативних даних про підприємство; різке падіння курсу акцій даного підприємства; виступу споживачів з критикою продукції підприємства.

Як головний метод компенсації даного ризику можна рекомендувати організацію цілеспрямованого маркетингу, що включає всебічне інформування потенційних споживачів і інвесторів про найбільш сприятливі і ефективні сторони діяльності підприємства і його продукцію.

Висновки та пропозиції. В роботі на основі проведених досліджень було удосконалено алгоритм оцінки економічної безпеки, використання запропонованого алгоритму дозволяє вчасно виявляти внутрішні і зовнішні загрози для економічної безпеки підприємства, запобігати та усувати збитків від негативних впливів на діяльність підприємства, а також дозволить підприємству збільшувати свій потенціал і забезпечити стабільне функціонування на даний момент та в майбутньому. Таким чином, взявши до уваги фактори впливу, ми проаналізували, які найважливіші види господарських і фінансових ризиків можуть вплинути на економічну безпеку ТОВ «ТАКТ-ЕСТ» і зробили висновки, що рівень підприємницьких ризиків є ключовим інструментом впливу на рівень економічної безпеки підприємства, що породжує необхідність розробки ефективного механізму управління підприємницькими ризиками системі економічної безпеки підприємства, який дасть змогу підприємству забезпечити прийняття ефективних управлінських рішень, спрямованих на мінімізацію чи уникнення впливу ризику на діяльність підприємства, а отже і досягти високого рівня його економічної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бендиков М. А. Экономическая безопасность промышленного предприятия. – 2000. – С. 17-30.
2. Ильяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к ее оценке / С.Н. Ильяшенко // Актуальные проблемы экономики. – 2003. -№3. – С. 12-19.
3. Ковалев Д. Экономическая безопасность предприятия / Д. Ковалев, Т. Сухорукова // Экономика Украины. – 1998. – № 6. – С. 48-51.
4. Куркин Н.В. Управление экономической безопасностью развития предприятия: Монография / Днепропетровск: АРТ-ПРЕСС, 2004. – 450 с.
5. Мелихов А. А. Эволюция подходов к содержанию категории «экономическая безопасность предприятия» / А. А. Мелихов, Э.В. Камышникова // Вісник Призовського державного технічного університету. – 2009. – № 19. – С. 316-319.
6. Нагорна І. І. Оцінка стійкості економічної безпеки промислового підприємства // Економічний простір. – 2008. – № 9. – С. 249-250.
7. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур : [монографія] / – Львів :ЛБІНБУ, 2004. – 195с.
8. Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: Монографія. НАУ, 2007. – 436 с.
9. Швиданенко Г. О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства : [монографія] КНЕУ, 2002. – 192с.
10. Шалагин Д. А. Методологические основы формирования экономической безопасности предприятия – 2009. – № 1. – С. 98-102

REFERENCES

1. Bendikov M. A. *Economicskaya bezopasnost promichlennogo predpriyatiya* [Economic security of the industrial enterprise]. 2000. 17-30 p.
2. Ilyashenko S. N. *Sostavlyayuchie ekonomicheskot bezopasnosti predpriyatiya i podkhody k ye otsenke.*, *Actualnye problem ekonomiki* [Components of the economic security of the enterprise and approaches to its assessment]., [Actual problems of Economics.] 2003. 12-19p.
3. Kovalev D., Kovalev D., Sukhorukov I. *Ekonomicheskaya bezopasnost predpriyatiya* [Economic security of the enterprise]. *Ekonomika Ukrainy*. [Economy of Ukraine.] 1998. 48-51p.
4. Kurkin N. V. *Upravleniye ekonomicheskoy bezopasnosti razvitiya predpriyatiya: Monografiya* [Management of economic security of enterprise development: Monograph] ART PRESS, 2004. – 450 p.
5. Melikhov A. A., Kamyshnikova E.V. *Evolutsiya podkhodov k sodержaniyu kategorii: ekonomicheskaya bezopasnost predpriyatiya* .[Evolution of the approaches to the content category of "economic security of the enterprise"] *Visnik Priazovskogo derzavnogo tekhnichnogo universitetu* [Bulletin of the Priazov state technical University.] 2009. – 316-319p.
6. Nagorna I. I. *Otsinka stiykosti ekonomichnoy bezpeki promislovogo pidpriyemstva* [Assessment of the sustainability of the economic security of industrial enterprises], *Ekonomichniy prostir* [Economic space.] 2008. – 249-250p.
7. Revershuk N. I. *Upravlinnay ekonomichnou bezpekou pidpriyemnitckikh struktur* [Management of economic safety of enterprise structures] : monograph – Lviv : STI NBU, 2004. – 195p.
8. Scarlet S. M. *Ekonomichna bezpeka pidpriyemstva: innovatsiyniy aspekt: Monografiya* [Economic security of the enterprise: innovative aspects: Monograph. – NAU, 2007. – 436 p.
9. Shvedanenko G. O. *Suchasna tehnologiya diagnostiki finansovo-ekonomichnoi diyalnosti pidpriyemstva* [Modern technology for the diagnostics of financial and economic activity of the enterprise] : [monograph] KNEU, 2002. – 192 p.
10. Shalagin D. A. *Metodologicheskie osnovi formirovaniya ekonomichnoi bezopasnosti predpriyatiya* [Methodological basis for the formation of economic security of the enterprise] 2009.- 98-102p.